

דף יב

'אלא לא קשיא הא רבי יהודה הא רבי שמעון' — כי מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, שהרי אין הוצאת הכיס צריכה לו מצד עצמה אלא מחמת הויבה, והוא אינו צריך לויבה. [ואינו דומה לתופר בד שנקרע על ידי תולעת וכדו' — כי מאחר שכבר נקרע הבד ומה שהיה היה, הרי עתה התפירה חשובה לו ונצרכת לגופה, אבל כאן אין לו צורך בהוצאת הכיס מצד עצמה]. (עפ"י 'חרושי הר"ן'. וע"ע תוס' צד. ד"ה רבי שמעון ובספר חדש האביב שם).

'יוצא אדם בתפילין בערב שבת עם חשיכה. מאי טעמא — כיון דאמר רבה בר רב הונא: חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה...' — אבל לולא טעם זה, היה מקום לגזור שלא לצאת בהם. ואף על פי שגם אילו היה יוצא בשבת כשהוא לבוש בתפילין לא היה זה איסור תורה, שהרי דרך מלבוש היא, ומדוע נגזור בערב שבת, הלא גזרה לגזרה היא — מכל מקום היה מקום לגזור כי קרוב הדבר שיוציאן, לפי שהוא טורח לו לסלקן, או משום שאינו יכול לזרקן ולהשליכן כשאר דברים. (עפ"י רשב"א ורא"ה).

יש אומרים שהגמרא אומר טעם אליבא דכולי עלמא, גם לפי אביי שלפעמים גזרו גזרה לגזרה. ע' במאירי; חדש האביב. וע"ע בהגהות חשק שלמה.

ועיין באריכות בכל הענין בשו"ת פרי יצחק ח"א ג ד. עוד בענין הסח הדעת מתפילין, בהקשר לסוגיתנו — ע' שאגת אריה לט; שו"ת משיב דבר ח"א ו).

'אמר רב הונא: הלכה, מולל וזורק וזהו כבודו ואפילו בחול' — פרוש הראשונים: מן הדין מותר להרגן בשבת, כבית הלל שבסמוך. אלא משום כבודו יש להמנע מכך, גם בחול. (עפ"י רמב"ן, רשב"א ור"ן. וע' הגהות רא"מ הורביץ).

'רבה מקטע להו ורב ששת מקטע להו, רבא שדא להו לקנא דמיא. אמר להו רב נחמן לבנתיה קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותי' — בשו"ת אגרות משה (הו"מ ח"ב מז) כתב, שאין שום איסור, אף לא משום מדת חסידות, להרוג בעלי חיים המאוסים שמצערים או מזיקים לאדם, כגון זבובים פרושים ועכברים.

ובסוף דבריו הוסיף:

'אבל מכל מקום אם אפשר טוב שלא יהרגם בידיו ממש אלא על ידי הנחת דבר ההורגם, מאחר דחוינן דכשעושה אדם מעשה אכזריות דרציחה אפילו לאלו שמחוייבין להורגם על חיוב פסק-דין דסנהדרין כעיר הנדחת, הוצרך הקרא ליתן הבטחה מהשי"ת שיתן להם רחמים וגם עוד יוסיף אצלם מדת הרחמים, כדפירש כן באור-החיים... וזה שייך שיעשה גם כשהוא עושה במדת אכזריות לבעלי חיים... לכן טוב יותר שלא להרוג בידים אלא על ידי הנחת דבר ההורגם וכדומה.

והא דאיתא בשבת דף י"ב ע"א במפלה כליו דאמר להו רב נחמן לבנתיה קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותי — הוא בכנים שבגופו ובגדיו שאי אפשר להורגם על ידי איזה דבר אחר... אבל לזבובים ועכברים שיש להורגן על ידי הנחת איזה דברים, טוב לא להרוג בעצמו. ואף שלא מצאתי זה בפירוש באיזה מקום טוב להתנהג כן במקום שאפשר.'

(ואולי זהו טעמו של רב הונא שאף בחול ימלול ולא יהרוג משום כבודו — דהיינו כבוד האדם שלא יהרוג בידים בעלי חיים, כיון שאפשר למנוע חורתם על ידי מלילה).

(ע"ב) 'זימנין אמר (ליה) רחמנא ידכרינך לשלם' — נראה שאמר כן כאשר החולה לא הבין לשון הקודש. [ומדוקדקת גרסת 'זמנין אמר ליה']. (רא"מ הורביץ)

והאמר רב יהודה: לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון אמרי. ואמר רבי יוחנן: כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נוקקין לו, שאין מלאכי השרת מכירין בלשון אמרי — שאני חולה דשכינה עמו' — נחלקו הראשונים בדבר; יש אומרים לאו דוקא ארמית, אלא גם שאר הלשונות (שאינן לשון בעצם, אלא לשון הסכמית, כמבואר בספרים) אין המלאכים מכירים (רי"ף פ"ב דברכות). ונקטו ארמית לרבותא, אפילו שהיא לשון התרגום וניתנה מסיני (ככפ"ק דמגילה), וגם נשתלשלה מלשון הקודש, אין המלאכים מכירים. (מהרש"א ומהר"ל).

והקשו התוס', הלא המלאכים יודעים אפילו מחשבות הלב? (ובשפת אמת תמה מנין להם זאת, והביא שבזוהר אינא להפך, שמחשבות הלב אינן גלויות למלאכים. ומבהגר"א (או"ח קא,ד) משמע לכאורה שהדבר שנוי במחלוקת התלמוד והזוהר. ע"ש. וע' במעדני-יום-טוב על הרא"ש — ברכות פ"ב ב. ומהר"ל בחדושי אגדות תירץ שאכן יודעים את המחשבות, אבל אין מכירים את הלשון, והרי בתפילה לא די במחשבת הלב, ואין נוקקין להעלות תפילתו אלא כשמדבר, ודיבור זה אינו מובן להם. וע"ע באריכות ב'מגדים חדשים' וב'מאור ישראל', וכן בספר נפש חיה (לר"ר מרגליות) או"ח קא,ד).

ולכן כתב הרא"ש (ברכות פ"ב ב. וע' בתוספותיו בסוטה לג. וצ"ע) שהמלאכים יודעים ומבינים את כל הלשונות, אלא שאינם נוקקין להעלות תפילות שבארמית, לפי שלשון זו מגונה בעיניהם. ודוקא ארמית ולא שאר לשונות. (והטעם, מפני שהיא שיבוש של לשון הקודש. ולפי זה הוא הדין לשאר לשונות שבאו משיבוש לשון הקודש, כמו שכתב הרמב"ם על השפה הערבית — 'מעדני יום טוב' ברכות שם). וכבר הקשו המפרשים (ע' ר"ש משנץ ועוד) שמסוגית סוטה (לג) מוכח שאף אינם מבינים, מכך שהביאה הגמרא מגבריאל שלימד ליוסף שבעים לשון.

שתי השיטות הובאו להלכה — או"ח קא,ד.

בסוטה (שם) מבואר, שכל זה ביחיד, אבל הציבור אינם זקוקים למלאכים להמליץ. והטעם הוא לפי שהקב"ה בעצמו מקבל תפילתם, כמו שאמרו 'כל בי עשרה שכינה שריא'. וכמבואר כאן שלהתפלל על החולה בפניו, אפשר גם בארמית, לפי ששכינה עמו (והובא להלכה בשו"ע יו"ד שלה,ה ובמשנ"ב קא,טז. וע' 'עיני כל חי' לר"ח פאלאג'י — סוטה). ויש אומרים שכל תפילה הקבועה לציבור, אפשר להתפלל בארמית, אפילו ביחיד. (ע' רא"ש שם וטושו"ע או"ח שם).

(כתב ב'בן יהודע' (סוטה שם), שאדם גדול, שאין תפילתו צריכה שמירה מן המקטרגים, יכול להתפלל בארמית, כמו שמצינו ברשב"י שהיה מתפלל כמה תפילות בארמית. וקשה לפי זה מה הקשו כאן על רבי אלעזר 'היכי עביד הכי').

'מיתבי, לא יקרא לאור הנר שמא יטה. אמר רבי ישמעאל בן אלישע: אני אקרא ולא אטה. פעם אחת קרא ובקש להטות, אמר, כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר' — בסתם, ולא פרשו הטעם [במשנה] שמא יטה, כי אם היו מפרשים הטעם, היו בני אדם סומכים על עצמם לומר 'אקרא ולא אטה', ובכך שלא פרשו במשנה טעמי גזרותיהם, הרחיקו את האדם מהעבירה. (ביאורי הגר"א). וע"ע במהר"ץ חיות כאן וב'מאור ישראל'. וע' בע"ז לה ובמובא שם.

ברישא ובסיפא נקט התנא טעם הגזרה: 'לא יצא החייט... שמא ישכח... לא יאכל הזב מפני הרגל עבירה'. ואילו כאן לא נקט הטעם — אפשר מפני שירדו חכמים לסוף דעתו של אדם שאילו היו מפרשים לו הטעם 'שמא יטה', היה מורה היתר לעצמו שיוכל להעמיד עצמו שלא להטות, משא"כ בשאר, לא יבוא להקל בגלל נתינת הטעם. וזהו השבח ששיבח לדברי החכמים. וע"ע בפני יהושע ובחדושי הגרעק"א).

רבי נתן אומר: קרא והטה וכתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה' — וקשה למה לא הביאו הפוסקים דין זה? ואולי רק במקום שלא ברור הדין, כמו להטות הנר בשבת, שיש מחלוקת האם המבעיר אש בשבת חייב חטאת, ולכן צריך לרשום שמא בית דין בעתיד יפסקו שפטור, אבל בדבר שאין בו מחלוקת כלל, בזה אין צריך לרשום. וכן יש לומר בגמרא יומא דף פ' עיי"ש (מהגרד"נ גולדברג שליט"א). א"ה: עדיין צ"ב מדוע לא הביאו הפוסקים [הראשונים] דין זה ובאופן האמור.

'כאן בשמש קבוע כאן בשמש שאינו קבוע' — רש"י ותוס' מפרשים טעם החילוק בין שמש קבוע לשאינו קבוע, באימת הרב המוטלת עליהם. וכמה ראשונים מפרשים שהשמש הקבוע אינו צריך עיון מרובה כשמש שאינו קבוע, לכך התיירו לו לבדוק. ואף על פי שאסרנו להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו, ואין צורך לכך בעיון מרובה — כאן הקלו מפני הנקיות ומפני הסכנה. (עפ"י רמב"ן רא"ה ור"ן. וע' קרני ראם על המהרש"א).

הפניות, לשון ופרפראות

'אין הורגין את המאכולת בשבת דברי בית שמאי. ובית הלל מתירין' — יתבאר אי"ה להלן קו.

'וללמדו אומנות' — על חיוב לימוד אומנות לבן — ע' במובא בקדושין כט.

'שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא' — כאשר יש לו לאדם לזעוק ורוצה לזעוק ואינו יכול — זאת היא הזעקה הגדולה, לכך רפואה קרובה לבוא. (בשם הרבי מקוצק)

(ע"ב) 'אפילו גבוה שתי קומות ואפילו שתי מרדעות' — מרדע היינו מלמד הבקר — מקל ארוך שבקצהו דרבן, שהאכר מזרו ומכוין בו את הבהמה החורשת. ו'מלא המרדע' הוא שיעור-מרחק שהיה ידוע בימיהם, כגון: 'אחד אומר גבוה שני מרדעות ואחד אומר שלשה' (ר"ה כד.); 'אילן שהוא נוטה לשדה חברו, קוצץ מלא המרדע על גבי המחרשה' (ב"ב ב, ג). (משמע כאן שהמרדע גבוהה מן ה'קומה'. ופשוט ש'שתי קומות' שאמרו היינו בקומת איש ולא קומת בנין, שכן היא סתם לשון 'קומה' במקרא ובדברי חכמים — כמו 'אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו'; 'אל יהלך בקומה זקופה'. אבל קומת בנין בלשון חז"ל היינו 'דיוטא').

'רבי נתן אומר: קרא והטה' — על ענין אפשרות תקלה לצדיקים — ע"ע במובא ב'יוסף דעת' גליונות כה, לב, מז; ובחולין ה: וראה עוד בחידושי ר' מאיר שמחה מדווינסק בליקוטים.

דף יג

'מיתיבי רשב"ג אומר: התינוקות של בית רבן היו מסדרין פרשיות וקורין לאור הנר' — ישנם ראשונים הסוברים שבמקום חינוך מצוה מותר לספות איסור לקטנים (ע' תוס' פסחים פה ור"ה לג. ועוד).